

Elämäntyönä Suomen Kansallisoopperan kuoro ja suomalaiset äänilevyt

ILKKA YLÖSELLÄ ON PERSPEKTIIVIÄ

Anu Karlson

Ilkka Ylönen siirtyi eläkkeelle Suomen Kansallisoopperan kuoron bassosektiosta viime keväänä. Koko kuorouransa ajan hän oli toiminut myös ammattiyhdistystehtävissä – viimeksi luottamusmiehenä. Muusikko-lehden lukijat tuntevat hänet myös hänen pitkäaikaisesta työstään lehden levyarvostelijana, ja se työhön jatkuu yhä.

Ilkalle avautui musiikki vähitellen kotona, kun isovelji harjoitteli kitaransoittoa ja alkoi myöhemmin myös laulaa. Se taas johti siihen, että perheeseen hankittiin levysoitin.

”Sitten meillä alkoivat soida ooppera-ariat: Jussi Björling, Mario Lanza, Lawrence Tibbett. Orkesterimusiikista etualalla oli Sibelius: Philadelphia-orkesteri, Karajan, Ormandy ...”

Ahkerana kuuntelijana Ilkka oppi lapsena ooppera-aarioita ulkoa, ja hänelle valkeni jonkinlainen ihannekuva siitä, mitä ihmisääni voisi olla. Hänen korvaansa vanhimman veljen laulu kuulosti myös erittäin hyvältä. Tämä oli bassobaritoni ja alkoi sittemmin opiskella vakavasti laulua Sibelius-Akatemiassa.

Asuit pääkaupunkiseudulla. Milloin pääsit elävien konserttien makuun?

Murrosiässä vain yhtäkkiä ha-

lusin lähteä konserttiin. Muistan vieläkin ensimmäisen kerran: Helsingin kaupunginorkesteri soitti Yliopiston juhlasalissa ja Enrique Jorda johti. Ohjelmassa oli Tšaikovskin viides sinfonia. Se oli suuri elämys; tiesin heti että tätä haluan lisää.

Musiikinnälkäni oli niin hirmuinen, että kun ylioppilaaksi tultuani menin opettajakorkeakouluun, aloin samanaikaisesti opiskella yliopistossa musiikkitiedettä. Kysyin sitten huvikseni Ylioppilaslehdessä, eivätkö he

”Kun tulin oopperaan, minun ei tarvinnut olla siellä kuin tunti, ja heti tiesin, että tämä on minun paikkani.”

tarvitsisi musiikkiarvostelijaa. Silloin toimitussihteeri löi käteeni Radion sinfoniaorkesterin ja Helsingin kaupunginorkesterin kausikortit ja sanoi: ”Tuossa on liput, käytä hyväksesi ja kirjoita!” No sitten kävin ahkerasti konserteissa, myös muissa kuin sinfoniakonserteissa – istuin varmaan konsertissa viisi kertaa viikossa. Musiikintuntemus ja tieto lisääntyivät huimaavaa vauhtia. Kun nyt kirjoitan levyarvosteluja Muusikko-lehteen, minulla on tähän alaan kyllä perspektiiviäkin.

Kovääninen kuorolaulaja

”Sitten ryhdyin opettajaksi. Ehdin olla eri kouluissa, ja samalla tyydytin musiikinnälkäni laulamalla amatöörikuoroissa. Vika oli siinä, että lauloin aina liian

kovaa, ja ääneni tunki läpi. Niinpä hakeuduin lopulta Radion sinfoniakuoroon.

No siellä ei enää kauheasti sanottu, että älä laula niin kovaa. Mutta pian kuoro lakkautettiin suomalaisen kuoroelämän suureksi vahingoksi. Silloin minulla oli jo jonkin verran laulukokemusta, ja oma-aloitteisesti, ilman päiväakkään laulunopiskelua hankin ooppera-arioiden nuotteja, mm. Verdin *Don Carlosista* Filipin monologin. Huomasin että saan ne kaik-

ki sävelet tulemaan. Siitä tuli ensimmäinen aariani.

Hankin muitakin aarioita, ja laulaminen alkoi kiinnostaa valtavasti. Vuonna 1976 menin Oriveden kesäkurseille. Sain opettajakseni Yrjö Nykäsen, ja hän innosti minua vielä lisää. Seuraavana vuonna menin Jolanda di Maria Petrisin oppilaaksi kesäkurseille.

Silloin huomasin että oopperan kuorossa on paikka auki, ja ajattelin että tuonne minä pyrin. Kukaan ei tuntenut minua siellä, olin joku tuntematon pystymetsästä. Lauloin sitten sen Filipin monologin, ja se meni minusta todella hyvin. Ajattelin, että jos joku laulaa tänään vielä paremmin, niin on kyllä aika hyvä laulaja!

Laulunopettajani Yrjö Nykänen soittikin vielä samana ilt-

na, että minut oli valittu.

Oopperaan tultuani minulla on vielä ollut useita laulunopettajia: Jaakko Ryhänen, Jorma Hynninen ja Matti Tuloisela ehkä tärkeimmät – ja kaikki erittäin hyviä opettajia.

Siitä lähtien olen ollut joka kesä jollakin kurssilla laulamassa. Olen aina ollut kiinnostunut pitämään ääntäni kunnossa, ja ihmisääni yleensä kiinnosti minua. Siinä riittää ihmettelemistä yhdeksi ihmisäksi!

Tulit siis laulajaksi ammattikuoroon lähes itseoppineena?

No olihan minulla nuo kesäkurssit sekä puoli vuotta opintoja takanani, mutta paljon olen oppinut toisia kuuntelemalla. Laulaminenhan on pitkälti matkimista, ja myös laulunopiskelu on matkimista: opettaja näyttää, oppilas toistaa.

Ja sen tulee olla mielestäsi niin?

On muitakin metodeja. Kyllä laulua voi opiskella jopa niin, ettei laulunopettaja näytä mitään ”eteen”. Olen ollut myös sellaisella hienolla pedagogilla kuin Ritva Eerolalla, joka ei laula ollenkaan, vaan opettaa erilaisten fyysisten tuntemusten kautta. Aluksi se on hieman hämmäntävää, mutta yhtäkkiä tuntuu siltä kuin laulunopettaja laulaisi koko ajan, vaikka hän ei päästä ääntäkään. Hän vain tuntee omassa kropassaan, miltä oppilaasta tuntuu, ja hän osaa sanoa sen. Kommunikointi tapahtuu sellaisella tasolla, jolla ei tarvitse antaa mallia omalla laulullaan.

Miten kuvailisit ihmisääntä tuona ilmiönä, josta sanot aina olleesi kiinnostunut?

”Joillekin ihmisille musiikki on vain yksi järjestyksen muoto, ja oopperassa se oli minulle ensimmäisen kerran yksi vapauden muoto.”

Ääni on sielun peili. Joku on erehtynyt sanomaan, että silmät ovat sielun peili, mutta ei se niin ole. Äänessä on kaikki. Silmät vain toljottavat, mutta se minkä ihminen tuottaa ulospäin, on ääni.

Tietysti tanssijat muistuttaisivat tässä, että ihminen voi ilmaista myös liikkeillä, ja onhan se totta. Mutta se toinen puoli on aina ääni, oltiinpa teatterissa tai oopperassa.

Miten olit tutustunut oopperakirjallisuuteen ennen ammatteesi tuloasi?

Olin kyllä käynyt paljon oopperassa, ja se johtui siitä, että luokkatoverini oli oopperan balettikoulussa, ja sain häneltä vapaalippuja. Saattoi sattua, että kävin samaa oopperaa, samaa produktiota katsomassa viisikin kertaa – muistaakseni *Aida* oli sellainen. Sitten vielä koululaisoopperat päälle! Silloinhan Kansallisooppera antoi koululaisille mahdollisuuden käydä oopperassa; oli koululaisnäytäntöjä. Siellä kuulin todella hienoja esityksiä. Pääsin koululaisnäytäntönä kuulemaan muiden muassa Anita Välikin ja Pekka Nuotion huikean Turandotin, jossa he molemmat olivat aivan älyttömän hyvässä kunnossa. Sellaista, tai ainakaan sen ylittävää laulua en ole ehkä sen jäl-

keen kuullut missään.

Viimeisenä opettajavuoteni olin käynyt oopperassa maaliskuussa ja katsellut ihmisiä siellä lavalla tietämättä, että seuraavassa elokuussa olen itse siellä töissä. Päätös ammattilaulajaksi ryhtymisestä syntyi siis neljäsviidessä kuukaudessa.

Opettajasta muusikoksi

Olit siis sitä ennen valmistunut kansakoulunopettajaksi – sehän olikin meillä pitkään laulajien yleisin pohjakoulutus.

Kyllä, sillä sen ajan Opettajakorkeakoulun opetusohjelmaan kuului paljon musiikkia. Koulutus oli kaksivuotinen, ja joka vuosikursista, joilla oli sata opiskelijaa eli 50 naista ja 50 miestä, muodostettiin sekakuoro. Sitä johti korkeakoulun rehtori Martti Ruutu, 2 metriä ja 5 senttiä pitkä mies. Hän oli musiikki-ihminen hyppysään myöten. Siinä sain elämyksen siitä, mitä on musiikin tekeminen. Sellaisessakin paikassa kuin Opettajakorkeakoulussa voidaan tehdä musiikkia tavalla, joka todella inspiroi.

Miltä tuntui oopperan kuorolaisena olo kaikkien kesäkursien ja opettajakokemuksen jälkeen?

Olin ollut opettajana kahdek-

san vuotta. Mutta kun tulin oopperaan, minun ei tarvinnut olla siellä kuin tunti, ja heti tiesin, että tämä on minun paikani. Koko musiikin tekeminen hyppäsi siitä mihin olin tottunut – jopa Radion sinfoniakuorossakin ja muissa vaativissa jutuissa – ison harppauksen eteenpäin. Musiikki ei ollut enää vain ”yksi järjestyksen muoto”, vaan ensimmäisen kerran se oli minulle yksi vapauden muoto.

”Ääni on sielun peili.”

Laulajan lajityyppi

Oliko oopperaan ammattilaiseksi tulemisessa minkäänlaisia kulttuurishokkia, verrattuna opintoihin ja opettamiseen tai hyvissä amatöörikuoroissa laulamiseen?

Itse asiassa ihmiset olivat se shokki. Laulajat eivät ole tavallisia ihmisiä, he erottuvat jopa muista muusikoista. Eräänlainen positiivinen hulluus on laulajien tunnusmerkki.

Heti tunsin että viihdyn täällä: sekä työn sisällön vuoksi että niiden ihmisten vuoksi, joiden kanssa sitä työtä tehdään.

Näiden 28 vuoden aikana, jotka ehdin olla oopperassa, olin itse asiassa enemmän naimisissa niiden ihmisten kanssa kuin oman perheeni kanssa, sillä olen nähnyt heitä paljon enemmän. Siksi oopperasta lähtemisenkin oli aika vaikeaa, kun niin monta ihmissuhdetta katkesi yhtäkkiä.

Joitakin olen nähnyt sen jälkeenkin, ja jotkut ovat pysyneet ystävinä, mutta se on vähän eri asia, kun heitä ei näe enää siinä työyhteisössä.

Tulit silloin vanhaan taloon Boulevardille. Jätkö sieltä jokin erityinen tähtihetki mieleen?

Jäi, esimerkiksi Sakari Puurusen ohjaama *Viimeiset kiusaukset*. Olin juuri tullut töihin Oopperaan, kun vuoden 1975 alkupeleistä ohjausta ”lämmitettiin”. Puurusesta tuli minulle jonkin-

lainen ohjaajan ideaali, vaikka tiedän että kaikki eivät hänestä pitäneet – hän oli aika särmikäs ihminen.

Kiusausten ohjaus oli jotenkin niin luja ja selkeä, että kun sitä sen jälkeen on tehty, tuntuu ettei ole päästy lähellekään tätä alkuperäistä. Ei edes sitä lämmitettäessä, sillä Puurusen oman persoonan puuttuminen on jättänyt jotakin lopputuloksestakin puuttumaan.

Se oli tähtihetki, etenkin silloin kun Talvela lauloi itse pääosan. Sittenhän vierailimme sillä Metropolitanissa ja eri puolilla Eurooppaa.

Mitä yhdessä matkustaminen teki kuoron yhteishengelle?

Ulkomaanmatkoilla esityksissämme oli aina hirmuinen lataus. Vaikka kuoron osuus ei edes olisi kovin suuri, jotenkin sitä elää niiden solistien mukana sen päälle. Muistuu mieleen Metropolitanin *Punainen viiva*, jossa

oli aivan uskomaton tunnelma. Siinä lopussa, kun lapset kuolevat ja Hynninen kantaa niitä kuolleita lapsia näyttämön poikki ...

Kuinka monta kertaa yleensä saman esityksen jaksaa laulaa täydellä latauksella?

Laulaahan nyt aina jaksaa, se ei ole se ongelma! Mutta onko muuten mukana, se on toinen juttu, ja siinä tulee apuun se niin sanottu rutini. Rutini kantaa sen yli, että et ole itse täysillä mukana. Rutiniin takana voit säästää itseäsi, eikä yleisö huomaa vielä mitään. Voit ajatella ihan mitä lystää, mutta se ei näy, vaan yleisö luulee, että olet ihan täysillä mukana. Saatetaan joskus jopa vähän pelleillä, kun käännytään pois päin yleisöstä.

Kerrotaan eräästäkin baritonista, että hän jossakin hyvin intensiivisessä kohtauksessa, joutuessaan kerran kääntämään päänsä yleisöstä pois päin, näytti kieltä kulisseyksissä seisoville ja kääntyi sitten ja jatkoi aivan samalla vakavuudella samasta tilanteesta, johon oli jäänyt.

Yhteisiä asioita

Olet koko ammattiasi ajan osallistunut myös Oopperan kuoron yhteisten asioiden hoitamiseen. Miten jouduit luottamustehtäviin?

Kun olin tullut kuoroon, jo toisena vuonna jouduin sen johdokuntaan. Sitten tulin sihteeriksi ja viimein puheenjohtajaksi, ja puheenjohtajana olinkin siihen asti, kunnes puheenjohtajan tehtävät jaettiin kahtia tämän ja luottamusmiehen välillä. Sen jälkeen olen paria väli-vuotta lukuun ottamatta ollut luottamusmiehenä.

Itse asiassa "lintukodon aika", eli vanhan oopperatalon aika ja osittain vielä uuden alkuaikakin, oli suhteessa työnantajaan paljon kitkattomampaa. Saattoi mennä kokonainen vuosi, ettei yhtään konfliktikokousta tarvinnut järjestää.

Ehkä johtuu ajan hengestä, että sellainen perheellinen ammattiyhdistystoiminta ja asioiden hoito työntekijöiden ja työnantajan välillä jäi vanhaan taloon. Suurempi henkilökunta aiheuttaa myös sen, että asioita ei voi sopia ikään kuin perhepiirissä. **Eikö koskaan tympinyt, että sait**

Jevgeni Oneginissa (1993) mennään poloneesia. Ilkka Ylönen keskellä.

olla remmissä niin kauan?

Kyllä siihen varmaan jotakin kunnianhimoa liittyy, että on syntynyt sellainen verkosto työnantajan edustajiin ja liiton henkilöihin, ja tavallaan kanava on auki. On helppo mennä puhumaan asioista kenen tahansa kanssa. Ja tietenkin myös jossakin vaiheessa huomasin, että minä tiedän tästä asiasta eniten – jos on jonkun asian kanssa ollut tekemisissä 20 vuotta, ja työnantajan puolella vastaava henkilö on ollut 7–8 vuotta, niin on perspektiiviä. Se tuo tiettyä varmuutta, kun tietää mistä puhuu.

Ehkä se heijastuu siihenkin, että joitakin asioita on saanut myös menemään läpi, kun on ollut tietopohjaa. Toisaalta täytyy osata myös kompromissin taito – ei se johda mihinkään jos vain itsepintaisesti lyö päätään seinään.

Rahapula on ikuinen

Mikä on mielestäsi Suomen Kansallisoopperan tila?

Kyllä sieltä lähtiessä vähän tuntui kuin jättäisi uppoavan laivan. Mutta niinhän siellä on ollut aina – ei koskaan ole ollut sellaista tilannetta, että onpas kiva

kun on paljon rahaa, ja nyt päästään oikein tosissaan tekemään oopperaa!

Eikö sellainen sitten kalva ilma- piiriä ja vie työn iloa?

Kai siihen on tottunut; meidän nahkamme on vain parkkiintunut kuulemaan alituaisia valituk-
sia rahapulasta. Tuon tuostakin

ja. Eihän niitä pahalla silmällä varsinaisesti katsota, ellei joku solisti katso, että hänen oikeuksiaan poljetaan. Kuorollehan se ei ole tässä mielessä ongelma. Tietysti sitä voi aina miettiä, mikä on säädyllinen palkkio jostakin tehtävästä. Ettei käy niin, että niin sanotut huippusolistit tappavat

”Se on kyllä aivan oma ihmislajinsa, ne jotka päätyvät laulajiksi.”

talossa kiertää huhuja; esimerkiksi että väkeä oltaisiin vähentämässä, mutta ne huhut eivät ole kuoron kohdalla toteutuneet. Mylly on kuitenkin pyörinyt niillä pienillä määrärahoilla. Se on aika jännä yhtälö, että aina rahaa puuttuu, mutta aina mylly sittenkin pyörii.

Rahan puutteesta huolimatta vierailuille solisteille ja kapellimestareille maksetaan kuitenkin huikkeitä summia. Miten siihen suhtaudut?

Siihen täytyy suhtautua ihan rauhallisesti. Tietysti toivoisi, että talon omat solistit saisivat tehdä mahdollisimman paljon töitä, mutta toisaalta täytyy olla myös solisteja, jotka vetävät suuria yleisöjä, ja se vaatii kompromisse-

tämän kultamunia munivan hanhen manageriensä palkkiovaatimuksilla.

Eurooppalaiset oopperatalot ovat myös jo tehneet yhteissopimuksia palkkiokatoista. Eivät ne kukaan palkkiot mitään pieniä ole, kyllä niillä elää!

Mitä ajattelet edessä olevasta lomautuksesta?

Olemme olleet lomautettuina kerran aikaisemminkin, ja toisen kerran olemme luopuneet lomara-
hoista. Nyt kun talo on joka tapauksessa menossa remontiin, siksi sen ymmärtää, että jos rahaa halutaan säästää, ainakin voi lyödä nämä asiat yhteen.

Mutta toisaalta lomautus on aina erittäin vaarallinen tie. Se että myydään eioota ja katkaistaan

Bassosta leivotaan transvestiittihuoraa Stephen Sondheimin musikaaliin Sweeney Todd (2002).

normaali esittämisen virta, merkitsee, että ihmisvirta oopperaan on saatava uudelleen viriämään tyhjästä alkaen. Lomautuksen aikana menetetään myös hirvittävä määrä pääsylipputuloja.

Minusta voitaisiin ajatella, että Suomi kansana ja valtiona tarvitsee yhden kunnollisen oopperan, jonka ei tarvitse aina itkeä rahojaan valtiovalalta, vaan valtiovalta jollakin säädöllisellä tavalla hoitaa, että instituutio pyörii. Pääsevät sitten itsekin tuomaan ulkomaalaisia vieraitaan ja näyttämään heille, että tällaista meillä osataan. Suomalaisluulisi olevan siihen varaa.

Kaksikymmentä vuotta "rahmohoonia"

Muusikko-lehden lukijat tuntevat sinut konserttimusiikin levyjen arvostelijana jo kahdenkymmenen vuoden takaa. Miten sinusta tuli levyjen keräilijä?

Ensimmäisen levyni ostin 14-vuotiaana, ja se sisälsi Tšaikovs-

kin balettimusiikkia; Witold Rowicki johti Varsovan filharmonista orkesteria. Siitä se lähti. Siitä lähtien ostin levyjä kaikilla viikkorahoillani, ja levyalennusmyynnit olivat oikea kultakivos.

Parikymmentä vuotta sitten sain Muusikko-lehteä lukiessani ajatuksen, että myös konserttimusiikin levyistä voisi olla lehdessä säännöllisiä arvosteluja. Soitin lehteen ja kysyin, olisiko sellaisessa mitään järkeä.

Heti alkuun tuli selväksi, että Muusikko-lehti ei halua kuulla, kuka on johtanut Beethovenin viidennen, vaan näkökulman pitäisi olla selvästi suomalainen, tavalla tai toisella. Niin sitten aloin kirjoittaa suomalaisesta musiikista, suomalaisten taiteilijoiden esittämästä musiikista ja suomalaisten levy-yhtiöiden julkaisuista. Ja sellaisena se on jatkunut. Tosin on joskus kiva kirjoittaa, että myös maailmalla tehdään levyjä.

Näin olen pysynyt hyvin mu-

kana siinä, mitä suomalaisessa ääniteteollisuudessa klassisen musiikin puolella tapahtuu. Se lienee poikunut senkin, että olen nykyään ESEKin vakavan musiikin jaostossa, joka jakaa rahoja klassisen musiikin levytysprojekteihin. Tämä asiantuntija-asema taas osaltaan vahvistaa asiantuntemustani, sillä siellähän joutuu kuuntelemaan valtavan määrän musiikkia.

Minkälaisia ajatuksia tämä asiantuntijajäsenyys on sinussa herättänyt?

Se on herättänyt sellaisen ajatuksen, että levy ei itse asiassa välttämättä ole vain se, mitä sieltä kuuluu äänenä, vaan se on tuote, joka täytyy tehdä huolella kaikilta osiltaan. Tekstin, joka pannaan levyvihkoon, täytyy olla kunnollista, eikä siellä saa olla kielivirheitä eikä väärin kirjoitettuja taiteilijanimiä. Jokaisen asian täytyy pitää paikkansa, ja koko paketin täytyy näyttää kivalta.

Perusehto on se, että musiikki on äänitetty hyvin, ja äänitykseen taas kuuluu se, että jos siinä on erilaisia kappaleita esimerkiksi pienemmälle ja isommalle kokoonpanolle, niiden väliset voimakkuussuhteet täytyy ajatella. Ettei käy niin, että pieni kokoonpano kuulostaa voimakkaamalta kuin iso orkesteri.

Mitä amatöörimaisempi on tuotantotapa, sitä helpommin jossakin näistä kohdista klikkaa. Meidän kaikki päälevytuottajamme tekevät kyllä huolellista työtä. Niitä levyjä on ilo sekä katsella että kuunnella.

Kuuletko sinä jotakin eroa CD:n ja LP:n välillä?

Kyllä minulla on jonkinlainen lukkarinrakkaus vanhoja vinyyliä kohtaan. Joskus kirpputoreilta ostan niitä edelleenkin, jos löydän hyväkuntoisia. Mutta olen huomannut, että yhä enemmän ne napsut ärsyttävät, kun on jo ehtinyt tottua siihen, että levyt eivät napsu. Toisaalta tykkään levyistä, jotka on tehty vinyyleiksi mutta sitten siirretty CD:lle. Minusta vinyyliäikana kiinnitettiin paljon enemmän huomiota äänitykseen, kun taas CD:n tekijät tuntuvat joskus ajattelevan, että siitä tulee riittävän hyvää satsaamattakin.

ADD-levyissä on todellisia aarteita, jotka tyydyttävät korvaa. Esimerkiksi joissakin Karajanin,

Reinerin, Bernsteinin ja Szellin johtamissa ADD-levyissä on ihmeen kaunis sointi.

Miltä muuten tuntuu eläkkeellä olo?

Olin kesällä tekemässä kahtakin oopperaa: Ilmajoella *Lakeuksien lukkoa* ja Nilsiässä *Paholaisen palkka-ampujaa*. Koko kesä meni musiikin merkeissä, joten en ollenkaan huomannut olevani eläkkeellä. Sitten oli ehkä pari viikkoa että "ai jee, ei tarvitse lähteä minnekään!" Sen verran energinen kuitenkin olen, etten halunnut ihan paikalleni jäädä, vaan hakeuduin vanhaan ammattiini ja aloin hakea opettajan sijaisuuksia. Otin sijaisuuden koko lukuvuodeksi: toukokuun loppuun asti Ruukin kouluun Tuusulan kunnassa. Seuraavasta vuodesta en sitten sano mitään ...

Nyt oppilaani ovat neljäsluokkalaisia, eli vähän vaahtosammuttajaa isompia. Mutta homma on hyvin tutun tuntuista. Vaikka on tullut kaikenlaista uutta, kuten tietokoneet luokahuoneisiin, niin itse materiaali ei ole kovin paljon muuttunut. Lisäksi sattuu niin, että olen juuri nyt siinä samassa huoneessa opettamassa, jossa olin kuusi vuotta opettajana, ennen kuin vaihdoin alaa ja liityin Oopperan kuoroon.